

Матеріали з життя та діяльності М. С. Грушевського / упоряд. і підготов. текстів та фотоматеріалів, комент. та прим. А. П. Демиденка; Редкол. О. Т. Гончар та ін. Київ : Веселка, 1992. – 552 с.

5. Інформаційні матеріали Українського інституту національної пам'яті до Дня українського добровольця – 2022 URL : <https://uinp.gov.ua/informaciyni-materialy/zhurnalistam/informaciyni-materialy-ukrayinskogoinstitutu-nacionalnoyi-pamyati-dodnya-ukrayinskogo-dobrovolcsya-2022>

6. Практична педагогіка виховання : посіб. з теорії та методики виховання / за ред.. М. Ю. Красовицького ; упоряд. Г. І. Іванюк Київ–Івано–Франківськ : «Плай», 2000. С. 27–40.

7. Україна 2022. Як не втратити свій шанс стати сильною державою. Аналітичні матеріали. URL: <https://uifuture.org/publications/ukrayina-2022-yak-ne-vtratyty-svij-shans-staty-sylnoyu-derzhavoyu/>

8. Юркевич П. Вибране. Київ: Вид-во гуманітарної літератури «Абрис», 1993. С. 673.

Кучерявий О. Г., м. Київ

КОМПОНЕНТИ СТРУКТУРИ Й АСПЕКТИ ЗМІСТУ НАЦІОНАЛЬНО-ПАТРІОТИЧНОГО ВИХОВАННЯ МАЙБУТНЬОГО ВИКЛАДАЧА ПЕДАГОГІЧНОГО УНІВЕРСИТЕТУ У ВИМІРІ ПОТРЕБ ВОЄННОГО І ПОВОЄННОГО ЧАСУ

***Анотація.** Визначено такі компоненти структури патріотичного виховання майбутнього викладача університету: виховний ідеал; україноцентрична ідеологія; міжособистісна виховна взаємодія викладача і студента; національно значуща поведінка студента в різновидах діяльності; психологічний механізм виховання; умови функціонування виховного процесу – зовнішні і внутрішні. Накреслено «каркас» уявлень про виховний ідеал викладача у вимірі потреб країни у воєнний і повоєнний час. Розкрито сутність інших складників відповідної структури. Зроблено акцент на аспектах змісту патріотичного виховання в педагогічному виші, що за певних умов сприяють національній стійкості в особистісному і суспільному планах.*

***Ключові слова:** війна; майбутній викладач; структура патріотичного виховання; виховний ідеал; аспекти змісту патріотичного виховання.*

***Abstract.** The following components of the structure of patriotic education for future university teachers have been determined: educational ideal; Ukrainian-centric ideology; interpersonal teacher-student's educational interaction; nationally significant student's behavior in various activities; psychological mechanism of education; external and internal conditions of functioning of educational process. The "framework" of ideas about the ideal teacher in terms of the country's needs in war and post-war times has been drawn. The essence of other components of the corresponding structure is disclosed. Emphasis is laid on aspects of the content of patriotic education in a pedagogical university, which under certain conditions contribute to national stability in personal and social terms.*

***Keywords:** war; future teacher; the structure of patriotic education; educational ideal; aspects of the content in patriotic education.*

2022 рік і початок 2023 ознаменувалися активним наступом терору і геноциду російського агресора на святій українській землі, знищенням

достатньо великої частини носіїв духовного і матеріального багатства України, її творчого людського потенціалу. Така загроза суспільству екзистенційного плану поряд з героїчним опором загарбникам з боку Збройних Сил країни «поставила» на чільне місце у супротиві нелюдам і національно-виховний фронт, актуалізувала практичну значущість психопедагогіки духовно-патріотичної дії особистості, потребу в оперті на окреслену І. Бехом цілісну сукупність законів інноваційного виховання [1]. Загроза існуванню самої держави максимально загострила загальну проблему переведення процесів патріотичного виховання молоді на рейки війни, зокрема, в освітньому просторі педагогічних закладів вищої освіти.

Вирішення цієї проблеми на цілісному рівні вимагає перегляду цілей, структури і різнобічних аспектів системи змісту патріотичного виховання студентів педагогічного університету під кутом ступеня їх відповідності екзистенційним потребам суспільства у досягненні Перемоги у війні і повоєнному відродженні. Воно не є можливим без звернення передусім до фундаментальних положень К. Ушинського про специфічність і народність різних систем виховання, універсальність його структури) [5], теоретичної спадщини Г. Ващенка щодо виховного ідеалу [2], секретів змісту і способів духовно-патріотичного творення особистості В. Сухомлинським [4]. Складність цього завдання посилюється неоднозначністю уявлень в науковому дискурсі насамперед про саму структуру виховного процесу. Передусім йдеться про версію О. Вишневського, за якою структурними компонентами виховання слід вважати виховний ідеал, людину, ідеологію, поведінку у різних сферах життя. [3]. Погоджуємося з цією версією як базовою, але лише частково: по-перше, з позиції особистісно орієнтованого підходу структурний компонент «Людина» вимагає в наведеній схемі заміни на інший – «Особистість учня чи студента», а по-друге, за цілісним методологічним принципом структура виховного процесу повинна ще збагатитися такими складовими, як міжособистісна педагогічна взаємодія (елементи: особистість вихованця і особистість педагога), психологічним механізмом виховання й умовами його функціонування –

зовнішніми і внутрішніми.

Сформульованому концептуальному баченню відповідає і структура національно-патріотичного виховання студентів в педагогічному університеті, оновлення елементів компонентного складу якої в ситуації воєнного стану країни слід починати з його цільового орієнтиру. Носієм цінностей-цілей національно-патріотичного виховання майбутніх педагогів є їх виховний ідеал, отримання системних наукових знань про який можливе лише за результатами окремих спеціальних досліджень. Говорячи тільки про «каркас» цього феномену (не як процесу, а як його ідеального результату), слід вести мову про наявність у ньому синтезу духовних – загальнолюдських і національно значущих особистісних якостей викладача ЗВО з його інтегративною здатністю служити інтересам Перемоги і повоєнного відродження України.

Стрижневими системними якостями оновленого крізь призму війни виховного ідеалу майбутнього викладача у першому наближенні мають бути: духовно-патріотична спрямованість особистості; діяльнісна любов до своєї вітчизни; здатність будити національний дух у студентів і громадян, мобілізувати їх на активні національно-патріотичні дії в соціумі просвітницького, волонтерського й іншого планів; працездатність в аспекті пошуку, розкриття в педагогічній взаємодії і реалізації національно значущих можливостей освітнього фронту; академічна доброчесність в питаннях оцінювання рівнів занурення майбутніх педагогів в глибини духовно-національної культури, їх спроможності надавати всіляку допомогу психічно травмованих війною або матеріально постраждалих від неї людям; перспективне мислення у вимірі оптимізації культурологічного складника професійної підготовки студентів з урахуванням потреб України післявоєнного періоду; цілеспрямованість у створенні умов для розроблення студентами з поправками на війну «Я–концепції саморозвитку національної свідомості в системі активізації власної діяльності як громадянина-патріота»; особиста мобільність у саморусі до вершин духовно-патріотичної зрілості, організації професійно-патріотичного самовиховання майбутніх педагогів;

відповідальність за якість «годування цінностями» української етнокультури своїх вихованців; сміливість в інноваційному пошуку ефективних форм і технологій підпорядкування виховного процесу імперативу: «Все для Перемоги і повоєнного відродження України».

Важливий компонент структури – ідеологія у ролі цілісної сукупності україноцентричних ідей, що пов'язані з національною філософією людиноцентризму як стратегією культуротворчого поступу вітчизняної освіти, психологією патріотичного виховання в особистісному вимірі, націєтворчістю, безпекою і захистом української нації, її відродженням і розквітом після війни в сім'ї європейських народів. Відповідні й інші ідеї у статусі особливо актуальних сьогодні закладаються в програмну політику розвитку навчально-виховної діяльності університету на засадах духовності з метою сприяння їх переживанню і осмисленню студентами як особистісних цінностей, забезпеченню спрямованості саморуку майбутніх викладачів до системних якостей виховного ідеалу.

Вектор наступного компонента структури – викладацько-студентської міжособистісної взаємодії (її структурні елементи: особистість викладача і особистість студента) – спрямований на ідеал національно-патріотичного виховання як його результат. У ситуації воєнного стану країни є потреба в інтенсифікації й підвищенні якості цієї педагогічної взаємодії передусім у яскравому розкритті педагогом в ній духовно-патріотичного ціннісного ядра образу-еталону викладача-патріота педагогічного університету як вихователя-борця за свободу і незалежність Вітчизни. Цей стрижень аксіо-культуросфери особистості викладача потенційно «відповідає» за якість пробудження у студента українського козацького духу, суттєве підвищення його інтелектуальної, афективної, комунікативної й громадянської активності з утвердження і захисту національного «Я» за траєкторією наближення Перемоги і відбудови держави європейського зразка.

Оптимізація зазначеної взаємодії має здійснюватися на фундаменті психологічного механізму патріотичного виховання – єдності національної

свідомості й самосвідомості особистості майбутнього викладача вишу. На досягнення цілей функціонування педагогічної взаємодії впливає ще один компонент структури виховного процесу – зовнішні й внутрішні умови. Тенденція до зміни ключових зовнішніх (ситуація на фронті, життєдіяльність людей в ситуації щоденного впливу на їх свідомість жахливих наслідків війни, рівень міжнародної допомоги Україні в боротьбі з ворогом, стан збереженості духовно-культурного скарбу держави, її наявний економічний, воєнний, освітньо-ресурсний і управлінський потенціал та ін.) суттєво активізує в університеті створення і модернізацію внутрішніх умов підвищення потужності всього навчально-виховного фронту. Головними серед них є такі: перетворення закладу вищої освіти в середовище панування українського духу – мови, культури, національно-патріотичних ідей і проєктів, джерело розкриття і реалізації можливостей педагогів і студентів у допомозі своєму героїчному народу і армії різними засобами, приведення змісту навчання і виховання майбутніх викладачів у відповідність актуальним і повоєнним потребам держави, організація інноваційного руху з оновлення і практичного застосування технологій, форм і методів патріотичного виховання.

Поведінка студента як останній компонент структури виховного процесу є інтегральним показником його цілісної національно-патріотичної активності, ступеня сформованості у нього мотивів опанування цінностями-цілями виховного ідеалу і практичної готовності саморуху до них. Її соціальна й особистісно-розвивальна ефективність – найважливіший індикатор патріотичної вихованості (ставлення до Батьківщини у складний час для неї).

Оновлення змісту патріотичного виховання майбутніх викладачів у воєнний і повоєнний періоди адекватно відповідним цінностям-цілям його виховного ідеалу має здійснюватися на його методологічній платформі – аксіо-синергетичній, культурологічній і особистісно-діяльнісній парадигмі в їх єдності. З цих позицій основний наголос треба робити на таких ключових аспектах змісту виховного процесу: духовно-етнокультурний; духовно-культурний; духовно-мобілізаційний; естетично-культурний; морально-

культурний; педагогічно-культурний; воєнно-патріотичний; громадянсько-патріотичний (патріотично-діяльнісний: зокрема, просвітницький, волонтерський і трудовий); саморозвивально-патріотичний; валеологічно-психостабілізаційний і екологічно-захисний). З одного боку, цей зміст слугує ідеям поглиблення інкультурації майбутнього викладача-патріота, забезпечення його особистої національної стійкості, культури активізації в різновидах діяльності власного вітально-аксіологічного потенціалу на протистояння війні й іншим суспільним викликам, а з іншого – він підпорядковується стратегічним цілям національного стійкого супротиву ворогу, а в повоєнній перспективі меті досягнення Україною цивілізаційної суб'єктності.

Список літератури.

1. Бех І.Д. Виховання особистості: підручник. Київ: Либідь, 2008. 848 с.
2. Ващенко Г. Виховний ідеал. Полтава: Полтавський вісник, 1994. 191 с.
3. Вишневецький О. І. Сучасне українське виховання. Пед. нариси. Львів: Львів. обл. наук.-метод. ін-т освіти; Львівське обл. пед. т-во ім. Г. Ващенка, 1996. – 238 с.
4. Сухомлинський В.О. Павлицька середня школа. *Вибрані твори*: в 5 т. Київ: Рад. шк., 1977. Т. 4. 640 с.
5. Ушинський К.Д. Теоретичні проблеми виховання і освіти. *Вибрані твори*: у 2 т. Київ: Рад. школа, 1983. Т. 1. С. 9 – 191.

Литовченко О. В., м. Київ

НАЦІОНАЛЬНІ ЦІННОСТІ У ЗМІСТІ ПОЗАШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ УКРАЇНИ: ДОСВІД І КРАЩІ ПРАКТИКИ

Анотація. Метою публікації є представити аксіологічні основи, зокрема національні цінності у змісті позашкільної освіти України, досвід і кращі практики, актуальні в умовах війни та повоєнного відновлення країни.

Акцентовано, що специфічні особливості позашкільної освіти зумовлюють її виняткову значущість і затребуваність в умовах війни. Аксіологічні основи освітньої діяльності ЗПО в умовах воєнного часу складають, насамперед, національні цінності, як то національна ідентичність, українська мова, гідність, свобода, незалежність, історична пам'ять та історична правда; у такому контексті важливою є готовність відстоювати українські цінності та сприяти розвитку України, а також усвідомлення приналежності до європейської спільноти, прийняття прогресивних цінностей європейських країн.

Ключові слова: позашкільна освіта; заклади позашкільної освіти; національні цінності; національно-патріотичне виховання; євроінтеграція України; готовність до післявоєнного відновлення країни.

Abstract. The purpose of the publication is to present axiological foundations, national values in the content of out-of-school education in Ukraine. Also present the experience and best practices that are relevant in the conditions of war and post-war reconstruction of the